

Després va restar en ús aquest mot en les guerres carlines, com a nom de les tropes de xoc dels generals del Pretendent, tant en la primera guerra civil com en les dues successives. En l'assalt de Castelló d'Empúries: «comandaven el primer els mossos de l'esquadra i el segon un batalló d'infanteria, --- després de batre's baldament més de dues hores, es llançaren amb tota la *brivalla*, cridant com uns esperitats, contra el pont de la Muga ---», Coromines (*Silèni*, cap. 15, p. 196).

Però ja en el darrer terç de la centúria, aquesta paraula havia anat perdent entre la majoria dels catalans la seva virulència, convertit en un sinònim de 'quitxalla brogida i entremaliada': «ja tinc un cap com un bombo darrera d'aquesta *brivalla* que no pot estar quieta; —noys, que no voleu callar?», Em. Vilanova, *Del meu tros*, 30. D'ací havia nascut mentrestant el derivat *brivall*, primer amb sentit greument pejoratiu, per a un veritable trapella o brètol: «ah, *brivall!* També t'agrada a tu, comptar-los, eh?», Narcís Oller, *L'Escanyapobres*, 95. Després ben aviat, amb la mateixa atenuació de sentit que hem notat en el col·lectiu *brivalla* des d'E. Vilanova, *brivall* 'minyó, marrec', acc. de la qual apleguen diversos testimonis de fi del S. XIX i princ. del XX *AlcM* i el *DAG.*, i l'única que en coneixia ja l'ús del català central des d'aquesta darrera data. Atenuació comparable a la soferta per tants mots com *canalla*, *bordegàs*, *bergantell*, *allot*.

Brivalla, doncs, amb el seu succedani *brivall*, fou una creació purament catalana, paral·lela a *murrialla*, *bretolalla*, *canalla*, *quitxalla*, etc. Formada sobre *briva*. Aquest tingué molta més extensió internacional i més antiguitat. Avui segueix viu sobretot en rossellonès i al Sud de l'Ebre. «*Fer la briba*, errar amb poques ganes de treballar» defineix com a rossellonès Grandó (*Misc. Fabra*, p. 183). I més sovint, allí el sentit s'hi ha atenuat encara més, convertint-se en 'fer tabola, divertir-se sense gaire miraments': «aqueí que t'aurà vista al bon temps, que era jove, / quan venia a per 'quí riure ambe calca jova, / o fer la *briva* ambe companys, / te tornant trapar la mateixa, / a pel seu cor sentirà néixer, / com un ressol dels seus vint anys!», Saisset (*Perpinyanenques*, p. 19; p. 153 de l'ed. «Catal. d. Ross.»). En el Maestrat «*briva*: malfaièria, folgança; *donar-se a la briva*: llansarse a córrer món acontentant lo que menjar» (Ga. Girona). En un exemple tortosí que llegeixo en el *Folklore Tort.* de Moreira (552), el sentit és aproximadament igual al de «*murrialla*».

Amb això, crec que hem acabat els mots ben assimilats com a catalans. Sens dubte és veritat que també s'havia usat molt el mot *brivó*. Avui aquest vell castellanisme ha quedat antiquat, i crec que pertot arreu es percep com una expressió acastellanada i poc o gens recomanable. Segurament exageraríem si arribéssim fins a assegurar que sempre ha estat així. En particular, pel to de certes cançons populars on figura, sembla percebre's que la consciència del caràcter castellà s'hi havia, si més no, comenssada: «con 'gueren

esmorzat a ballà se posan; / l'hostaler ja diu: la galan minyona, / l'hostessa respon: la gala *brivona!* / porí' ser casada dintre Barcelona ---», Milà, *Romlo.*, 291.15; «l'hereu Cumay bon *bribó* n'é / l'hereu March no hi espatlla ré ---», ib., 572.2

Realment cal dir que la documentació de la forma catalana *brivó* és ben antiga en la nostra llengua. Per un fet no gaire rar en filologia, es dona el cas que el mot manllevat es pot documentar des d'un poc abans que el mot originari. No coneixem fins ara documentació del cast. *bribón* anterior a 1601, en què el recollí el dicc. de Rosal (*ZRPB*. LXXII, 385) i a 1604, en què el recollí el de Palet (Gili). Mentre que *AlcM* el registra ja en un doc. de Sóller de 1578, i G. Colon ha assenyalat en l'*Encicl. Ling. Hisp.* (222) l'aparició de *brivó* en docs. de 1583 i 1595; això està ocasionat per l'existència d'una institució castellanenca, la del *pare de brivons*, de què ens parlen el primer i l'últim d'aquells documents, com a nom d'un protector d'orfenets mendicants. Però és evident que Colon s'ha engrescat massa amb la seva troballa, a la qual atribueix una importància desproporcionada.

Això s'explica per la vella virtut valenciana d'organitzar les institucions de pietat pública, de bon règim social i de beneficència. Així com València fou el primer país on s'organitzaren els manicomis o «cases d'orats», i on es reglamentà rigorosament el funcionament dels bordells, afrontant amb coratge i endegant el mal social inevitable de la prostitució, també foren els valencians els qui maldaren primer per dotar els pobres infants explotats per desvergonyits captaires adults, per mitjà de la institució dels *pares de brivons*. Però és clar que el nom a les pobres criatures no els venia d'ells sinó de l'ofici que els feien fer. *Bribón*, tant en castellà com en els seus pàl·lids reflexos catalans, no és pas una criatura sinó un gran i insolent trapella, un «ganàpia» que viu bé com pot, sense esforç i sense escrúpols. La propagació castellanenca a la pobra criatura a qui li fan fer aquest trist ofici, vulgui o no vulgui, és secundària.

Lingüísticament, *-ón* té aquí valor augmentatiu i greument pejoratiu, cosa decisiva: amb aquest valor del sufix, el mot no pot ser d'origen català. I si el substantiu *briba* o *bribia*, d'on deriva, s'ha internacionalitzat és partint de la llengua de Castella. Idioma de noble gent, però també de la picaresca. Que *bribia* indicava pròpiament l'art del mendicant i del «pícaro» per viure a costa del pròxim, ho proven també els textos castellans, i poc o molt els de pertot: «*brivia*: halagar con buenas razones para engañar a alguno; *bripción*; el que lo usa» (Juan Hidalgo, *Vocab. de Germania*, a. 1609); «ningún mendigo --- destas naciones, se junte con los de otra --- que, aunque todos convienen en la mendiguez, la *bribia* y la *bia* son diferentes», *Guzmán de Alfarache* (Cl. C. II, 184.15).

Per aquest text veiem que *bribia* era en particular l'eloqüència persuasiva del captaire per moure a pietat i donar entenent que la gent es mostri generosa. I en això les pregàries i els textos sagrats hi feien un paper principal. No cal dir que no es tractava pròpia-